

بررسی نظرات دانشجویان پرستاری نسبت به حرفه پرستاری و دلایل ترک آن

سودابه جولایی^۱ - ندا مهرداد^۲ - ناصر بحرانی^۳

چکیده

مقدمه: ترک تحصیل و ترک حرفه یکی از مشکلات مهم رشته پرستاری است که سالیانه هزینه زیادی را متوجه سیستم آموزشی، بهداشتی و درمانی کشورها کرده و می‌تواند تأثیر نامطلوبی بر کیفیت و کمیت خدمات بهداشتی ارائه شده به مددجویان و نهایتاً سلامت افراد جامعه داشته باشد. لذا این مطالعه با هدف بررسی نظرات دانشجویان پرستاری نسبت به حرفه پرستاری و ترک آن و همچنین تعیین دلایلی که به نظر آنها بیشترین اولویت را در ترک رشته دارند صورت گرفته است.

مواد و روش کار: این پژوهش از نوع توصیفی-تحلیلی بوده است. نمونه‌ها شامل سیصد دانشجوی پرستاری دانشگاه‌های علوم پزشکی شهر تهران بوده‌اند که به شیوه نمونه‌گیری طبقه‌ای در پژوهش شرکت داده شدند. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه‌ای مشتمل بر سه بخش اطلاعات دموگرافیک، نظرات نسبت به حرفه و ترک آن بوده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی (جدول توزیع فراوانی) و استنباطی (آزمون کای دو) استفاده گردید.

یافته‌ها: نتایج بررسی نشان می‌دهد که تنها ۱۸٪ دانشجویان پرستاری نظر مثبتی نسبت به حرفه خود دارند. و ۶۹٪ آنها موافق با ترک آن بوده‌اند. هم چنین ۶۳/۶٪ نمونه‌ها تصمیم به تغییر رشته و ۵۱/۶۴٪ تصمیم به انصراف از رشته داشتند. شش اولویت اول دلایل ترک حرفه پرستاری به نظر واحدهای مورد پژوهش به ترتیب عبارت بودند از: نداشتن پایگاه مثبت اجتماعی، ناهماهنگی واقعیت با تصورات اولیه، نگرش منفی افراد تیم پزشکی به حرفه، نامناسب بودن محیط کار بالینی، وجود شکاف طبقاتی بین پزشکان و پرستاران و پایین بودن میزان حقوق و دستمزد پرستاران.

بحث و نتیجه‌گیری: در مجموع به نظر می‌رسد که دلایل اساسی ترک رشته که بار سنگینی را بر سیستم اقتصادی و بهداشتی - درمانی جامعه وارد می‌کند در بسیاری از کشورها مشابه است، لذا فراخوانی برای ارائه راه کارهای مناسب جهت رفع این معضل از سوی مسؤولین و برنامه‌ریزان مربوطه پیشنهاد می‌گردد.

واژه‌های کلیدی: حرفه پرستاری، ترک حرفه پرستاری، نظرات دانشجویان پرستاری

۱- عضو هیات علمی و دانشجوی دوره دکترای دانشگاه علوم پزشکی تهران (نویسنده مسؤول)

آدرس: تهران، میدان توحید، دانشکده پرستاری و مامایی تهران، دپارتمان دکتری

تلفن: ۶۹۲۷۱۷۱

پست الکترونیکی: sjoolae@yahoo.com

۲- عضو هیات علمی و دانشجوی دوره دکترای دانشگاه علوم پزشکی تهران

۳- عضو هیات علمی دانشگاه شهید ستاری

- دریافت مقاله: خرداد ماه ۱۳۸۴ - پذیرش مقاله: مرداد ماه ۱۳۸۴

مقدمه

یکی از مشکلات مهم حرفه پرستاری، میزان بالای ترک این رشته در حین تحصیل و بعد از فارغ التحصیلی است. همه ساله حدود ۱۵ تا ۲۰ درصد دانشجویان پرستاری در سرتاسر جهان از ادامه تحصیل منصرف می‌شوند، که از یک سو منجر به کمبود پرستار شده و از سوی دیگر تأثیر ناخوشایندی بر انگیزه حرفه‌ای سایر دانشجویان می‌گذارد [۱]. در حالی که با توجه به رشد روزافزون جمعیت، چه به دلیل افزایش میزان مولید در کشورهای در حال توسعه و چه به دلیل افزایش طول عمر در کشورهای صنعتی، نیاز به خدمات بهداشتی-درمانی و مراقبت‌های پرستاری روز به روز بیشتر احساس می‌شود. پرستاران به عنوان بزرگترین بخش از نیروهای حرفه‌ای در خط مقدم ارائه خدمات در سیستم بهداشتی - درمانی، بیشترین تماس را با مددجویان دارند و دارای نقش‌ها و وظایف متعدد و گسترده‌ای هستند. پرستاری به دلیل همین تعدد و پیچیدگی نقش‌ها، یک فعالیت «حرفه‌ای» است که نیاز به احساس مسؤلیت، دقت و هوشیاری زیادی دارد [۲]. بنابراین هر گونه کمبود و نارسایی در این گروه، مستقیماً بر روی کیفیت و کمیت مراقبت‌های بهداشتی و در نهایت سلامت افراد و جامعه تأثیر خواهد گذاشت.

طبق گزارش منتشره از سوی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در کشورهای پیشرفته، نسبت پرستار به جمعیت شش تا هشت به ازاء هر ده هزار نفر بوده در حالی که این رقم در کشورهای در حال توسعه به سه تا پنج پرستار کاهش پیدا می‌کند. این نسبت در کشور ما با توجه به آمار سرشماری جمعیت و تعداد پرستاران، حدود یک به شصت هزار می‌باشد [۳]. هاروی^۱ و مک موری^۲ عوامل کمبود پرستاران را پایین بودن حقوق و دستمزد، افزایش بار مسؤلیت، رشد سریع تکنولوژی و نیاز به انجام مراقبت‌های پیچیده توسط آنان ذکر می‌کنند [۲].

جیل لوی^۳ می‌نویسد: برنامه‌های پرستاری، یکی از گران‌ترین برنامه‌های آموزشی دانشگاهی است و ترک تحصیل و حرفه، سالانه هزینه گزافی را متوجه سیستم

آموزشی کرده و از طرف دیگر سیستم بهداشتی درمانی را با کمبود پرستار مواجه می‌سازد [۴]. لینداپ^۴ گزارش می‌دهد که در استرالیا حدود ۱۵ تا ۲۰ درصد ترک تحصیل دانشجویان پرستاری طی گذراندن واحدهای بالینی پیش می‌آید [۵] و پورتر^۵، در بررسی خود دلیل اصلی ترک رشته را ناتوانی در گذراندن واحدهای درسی ذکر کرده است [۶]. طبق آمارهای موجود، میزان کلی ترک رشته پرستاری در انگلستان در دهه ۱۹۶۰، بین ۲۳ تا ۳۴ درصد بوده و در دهه ۱۹۹۰ نیز بین ۱۵ تا ۲۰ درصد در نوسان بوده است [۱].

در گذشته برای پذیرفته شدن در رشته پرستاری داوطلبین باید در لیست‌های انتظار قرار می‌گرفتند و اولویت انتخاب با افرادی بود که در درس‌های عمومی نمرات بالاتری را کسب کرده باشند ولی در حال حاضر، به دلیل افزایش میزان ترک رشته موانع پذیرش دانشجوی پرستاری کاهش یافته و ورود افرادی با نمرات پایین‌تر را امکان‌پذیر ساخته است با این وجود باز هم میزان ترک تحصیل به روند صعودی خود ادامه داده است [۴] چنان چه در کالج پرستاری سنلوئیس انگلستان، اخیراً میزان ترک تحصیل به چهل درصد رسیده است و مسؤلین کالج چنسلور، افزایش میزان ترک تحصیل پرستاری را از ده به چهل درصد در سال‌های اخیر گزارش کرده‌اند [۷]. طبق آمار نقل شده از اتحادیه ملی پرستاری آمریکا ثبت نام در دانشکده‌های پرستاری در سال ۱۹۸۶ نسبت به سال‌های قبل ده درصد و در سال ۱۹۸۷ در حدود شانزده درصد افت داشته است [۸]. کالج سلطنتی پرستاری استرالیا ترک حرفه را به عنوان یکی از بزرگترین مشکلات پیش روی حرفه پرستاری مطرح کرده و بر شناخت دلایل آن و عوامل مؤثر بر تشویق پرستاران به بازگشت به کار تأکید می‌نماید [۹].

گلو سوپ^۶ معتقد است که امروزه تصویر ذهنی دانشجویان از پرستاری به عنوان یک حرفه ضعیف با حقوق کم و شرایط کاری سخت، از عواملی هستند که باعث روی گردانی از این حرفه شده‌اند [۸]. باید توجه کرد که در بسیاری از موارد، کمبود در تعداد پرستاران فارغ‌التحصیل نبوده و آنچه مدیران پرستاری را دچار

4 - Lindop
5 - porter
6 - glossop

1 - Harvey
2 - McMurry
3 - Leovy

مواد و روش کار

این بررسی یک پژوهش مقطعی از نوع توصیفی، تحلیلی است که با اهداف تعیین نظرات دانشجویان پرستاری دانشگاه‌های علوم پزشکی شهر تهران نسبت به حرفه پرستاری و ترک آن و دلایل ترک حرفه پرستاری از دیدگاه این دانشجویان صورت گرفته است.

جامعه پژوهش را کلیه دانشجویان روزانه رشته پرستاری دانشگاه‌های علوم پزشکی تهران، ایران و شهید بهشتی که حداقل یک ترم تحصیلی را گذرانده باشند تشکیل داده و نمونه پژوهش شامل ۳۰۰ نفر از این دانشجویان بودند که با روش نمونه‌گیری طبقه‌ای از این دانشگاه‌ها انتخاب شدند.

ابزار گردآوری داده‌ها در این مطالعه پرسشنامه‌ای شامل ۳ بخش بود. بخش اول در رابطه با اطلاعات دموگرافیک، بخش دوم عبارتهایی در مورد نظرات دانشجویان نسبت به حرفه پرستاری و ترک آن و بخش سوم مربوط به دلایل ترک حرفه از دید آنان بود که پس از ارایه اهداف پژوهش و تأکید بر محرمانه ماندن اطلاعات و اختیاری بودن شرکت در پژوهش، جهت تکمیل به واحدها داده شده‌است. پرسشنامه پس از مطالعات کتابخانه‌ای طراحی و اعتبار علمی آن با نظرخواهی از اعضاء هیات علمی اصلاح و تأیید شده است. جهت تعیین پایایی پرسشنامه از روش آزمون مجدد استفاده گردیده است. برای توصیف یافته‌ها از روش‌های آمار توصیفی شامل محاسبه میانگین، جداول و نمودارها و برای مقایسه نتایج بر حسب متغیرهای گوناگون از آزمون آماری کای دو^۲ استفاده شده است.

یافته‌ها

بر اساس یافته‌های این بررسی بیشتر واحدهای مورد پژوهش زن (۷۶٪) و در گروه سنی ۲۱-۲۰ سال قرار داشتند. هم چنین بیشتر آنها (۷۰٪) در خانواده خود فرد پرستار نداشتند. بیش از نیمی از واحدهای این پژوهش در طول تحصیل خود تصمیم به انصراف از رشته و یا تغییر رشته پرستاری گرفته و ۷۷ درصد آنان اظهار داشتند که انتخاب این رشته را به دیگران توصیه نمی‌کنند (جدول شماره ۱).

اشکال می‌کند، عدم توانایی آنان برای تشویق پرستاران به ابقاء در حرفه یا عدم امکانات دولت جهت به کارگیری و جذب آنان بوده است.

نتایج پژوهش گلچین که رضایت شغلی پرستاران شاغل و عوامل مؤثر بر آن را در شهر زنجان مورد بررسی قرار داده بود نشان داد که بیش از ۶۵ درصد پرستاران از شغل خود ناراضی بوده و بیشترین دلایل عدم رضایت در ارتباط با مسأله امنیت شغلی، حقوق و مزایا، سیاست‌های مربوط به پرستاری در کشور و تداخل کار با زندگی شخصی آنان بوده است [۱۰].

انسان با شناخت واقعیات حرفه خود بهتر می‌تواند با آن سازگار شده و برای مشکلات حرفه‌ای‌اش راه حل مناسب را انتخاب کند در غیر این صورت پس از مواجهه با مشکلات دچار تردید شده و مجبور به عقب نشینی می‌شود. میرصدراپی در این زمینه می‌نویسد: اگر تصور فرد نسبت به حرفه‌اش مثبت باشد، از نظر روانی آمادگی بیشتری برای قبول مسؤلیت خواهد داشت و در غیر این صورت ناامید شده و احساس می‌کند از عهده هیچ کاری بر نمی‌آید [۱۱].

جکسون و سندی فورد^۱ در بررسی خود تحت عنوان «عوامل پیش‌بینی کننده ترک تحصیل در دانشجویان پرستاری ترم اول» میزان ترک تحصیل ترم اول دانشجویان پرستاری کالج دالاس تگزاس را بین ۲۹ تا ۳۰ درصد ذکر و عوامل مؤثر بر شکست دانشجویان در ادامه تحصیل را به سه گروه علمی - دانشگاهی، اقتصادی - اجتماعی و انگیزشی تقسیم می‌کنند. آنها اهمیت توجه به دلایل ترک رشته در حرفه پرستاری را مورد تأکید قرار داده و ضرورت انجام بررسی در این زمینه را بیش از پیش مورد توجه قرار می‌دهند [۱۲]. در این بررسی پژوهش گران با سابقه تدریس در برنامه‌های آموزش تئوری و بالینی پرستاری و مشاهده مکرر دانشجویانی که در طی تحصیل همواره در صدد تغییر و یا ترک رشته بوده‌اند تصمیم به اجرای این پژوهش گرفتند تا با شناسایی نظرات آنان گام اول را برای یافتن راه حل‌های این مشکل بردارند.

2 - Chi square

1 - Jackson & Sandi ford

جدول شماره ۱ - توزیع فراوانی مطلق و نسبی دانشجویان بر حسب برخی متغیرهای دموگرافیک

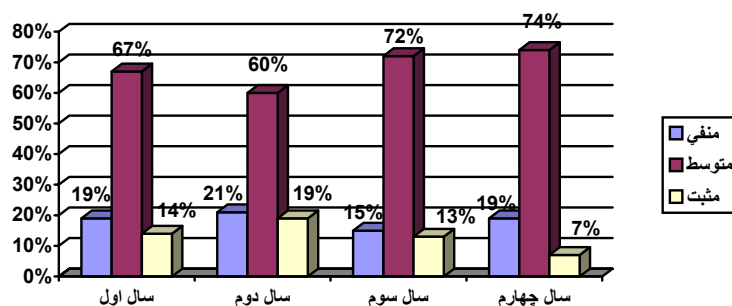
متغیرها	دسته‌ها	تعداد	درصد
سن	۱۸-۱۹	۳۱	۱۰
	۲۰-۲۱	۲۲۶	۷۶
	۲۱ +	۴۳	۱۴
	جمع	۳۰۰	۱۰۰
جنسیت	مرد	۶۲	۲۱
	زن	۲۳۸	۷۹
	جمع	۳۰۰	۱۰۰
وجود پرستار در خانواده	بلی	۸۹	۳۰
	خیر	۲۱۱	۷۰
	جمع	۳۰۰	۱۰۰
تصمیم به انصراف	بلی	۱۵۵	۵۲
	خیر	۱۴۵	۴۸
	جمع	۳۰۰	۱۰۰
تصمیم به تغییر رشته	بلی	۱۹۱	۶۴
	خیر	۱۰۹	۳۶
	جمع	۳۰۰	۱۰۰
توصیه به دیگران در انتخاب رشته پرستاری	بلی	۷۰	۲۳
	خیر	۲۳	۷۷
	جمع	۳۰۰	۱۰۰

در رابطه با اهداف پژوهش نتایج این بررسی نشان می‌دهد که تنها ۱۸ درصد واحدها نظر مثبتی نسبت به حرفه پرستاری دارند (جدول شماره ۲). هرچند که بیشترین نظر منفی نسبت به رشته پرستاری در بین دانشجویان ترم دوم مشاهده شد (نمودار شماره ۱) ولی بین تعداد ترم‌های گذرانده شده و نظرات دانشجویان نسبت به حرفه پرستاری ارتباط معنادار آماری وجود نداشت.

جدول شماره ۲ - توزیع فراوانی مطلق و نسبی نظرات آن‌ها نسبت به حرفه پرستاری و ترک حرفه پرستاری

نظر نسبت به حرفه پرستاری	دسته	تعداد	درصد
نظر نسبت به حرفه پرستاری	منفی	۵۵	۱۸/۳
	خنثی	۲۰۶	۶۸/۷
	مثبت	۳۹	۱۳
	جمع	۳۰۰	۱۰۰
نظر نسبت به ترک حرفه پرستاری	موافق	۹۲	۳۱
	مخالف	۲۰۸	۶۹
	جمع	۳۰۰	۱۰۰

نمودار شماره ۱ - فراوانی نسبی نظرات دانشجویان نسبت به «حرفه پرستاری» به تفکیک سال تحصیلی

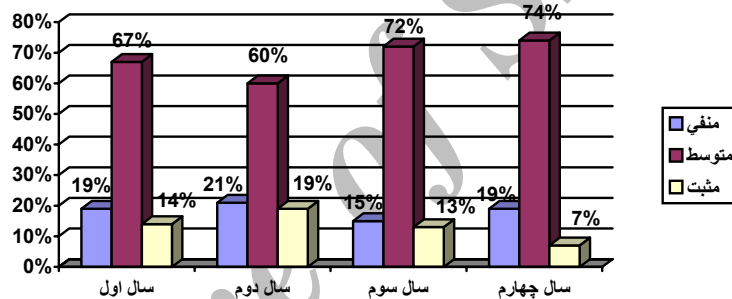

از سوی دیگر بر اساس یافته‌ها ۶۹ درصد واحدها موافق با ترک حرفه بوده‌اند (جدول شماره ۲) و نظر منفی نسبت به پرستاری در بین دانشجویان پسر بیشتر از دانشجویان دختر (جدول شماره ۳) و در سال دوم بیش از سال‌های دیگر بوده است (نمودار شماره ۲).

جدول شماره ۳ - توزیع فراوانی مطلق و نسبی نظرات دانشجویان نسبت به حرفه پرستاری برحسب جنسیت

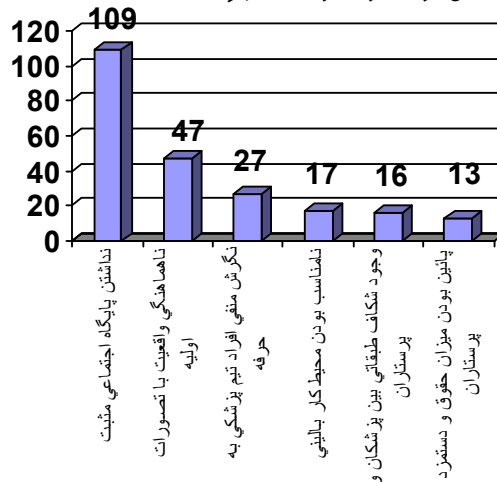
نتیجه آزمون	زن		مرد		نظرات نسبت به حرفه پرستاری
	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
$X^2 = 6/37$ $P < 0.05$ $df = 2$	۱۶/۳۸	۳۹	۲۵/۹	۱۶	منفی
	۶۸/۴۸	۱۶۳	۶۹/۳۵	۴۳	خنثی
	۱۵/۱۲	۳۶	۴/۸۴	۳	مثبت
	۱۰۰	۲۳۸	۱۰۰	۶۲	جمع

نمودار شماره ۲ - توزیع فراوانی نسبی نظرات دانشجویان نسبت به «ترک حرفه پرستاری» به تفکیک سال تحصیلی

بر طبق یافته‌های این پژوهش شش دلیل عمده گزارش شده برای ترک رشته پرستاری از دید دانشجویان به ترتیب اولویت عبارت بودند از: نداشتن پایگاه مثبت اجتماعی، ناهماهنگی واقعیات با تصورات اولیه، نگرش منفی افراد تیم پزشکی به رشته پرستاری، نامناسب بودن محیط کار بالینی، وجود شکاف طبقاتی بین پزشکان و پرستاران و پایین بودن میزان حقوق و دستمزد پرستاران (نمودار شماره ۳).

نمودار شماره ۳ - نمودار فراوانی دلایل ترک حرفه بر حسب اولویت

بحث

از آنجا که تمایل به ترک حرفه پرستاری و میزان رضایت پرستاران، شاخص‌های مهمی جهت تخمین کیفیت و کمیت مراقبت‌های بهداشتی ارائه شده به جامعه است، تحقیقات زیادی در این زمینه صورت گرفته. بیرچ^۱ و همکاران در بررسی خود مطرح کردند که مطالعات اولیه که در دهه ۶۰ و ۷۰ در این زمینه انجام شده، عمدتاً بر روی خصوصیات فردی دانشجویان از جمله توان علمی و شخصیتی آنان تمرکز داشته است [۱۳].

تحقیقات دهه هشتاد و از جمله تحقیق لینداپ در سال‌های (۹۱-۸۹-۱۹۸۸) بیشتر متمرکز بر تأثیر عوامل خارجی مثل درآمد کم و استرس شغلی بود که این عوامل در نتایج حاصل از این بررسی نیز جزء اولویت‌های عمده، مطرح است [۱۴ و ۱۵].

گلسوپ به اهمیت رضایت دانشجویان از نحوه آموزش و محیط کار بالینی، به عنوان عوامل مهم باز دارنده دانشجویان از ترک تحصیل، اشاره می‌کند [۸]. چنان که در بررسی حاضر نیز نامناسب بودن محیط کار بالینی، از اولویت‌های دلایل ترک رشته پرستاری بوده است.

عدم هماهنگی واقعیات با تصورات اولیه دانشجویان، اولویت دوم دلایل تغییر رشته در این بررسی بوده است که در این زمینه هاخ^۲ و همکاران نیز انتخاب نادرست رشته در اثر عدم اطلاعات کافی را یکی از دلایل مهم ترک رشته پرستاری می‌دانند که منجر به ایجاد ناهماهنگی بین واقعیت موجود و آنچه که دانشجویان انتظار داشته است می‌گردد [۱۶]. قدم گاهی نیز در این زمینه می‌نویسد: اغلب افراد اطلاعات کافی در مورد مشاغل و دوره‌های تحصیلی ندارند و نمی‌توانند تشخیص دهند فعالیت‌هایی را که بر می‌گزینند مورد علاقه‌شان هست یا نه. بنابراین در بسیاری موارد به دلیل تصویر نادرست و شناخت ناقص، بعدها دچار تناقص و ناهماهنگی می‌شوند و نمی‌توانند خود را با انتظاراتی که در حرفه آنها وجود دارد، تطابق دهند [۱۷].

از دلایل دیگری که با اولویت کمتر در این پژوهش برای ترک رشته مطرح شده است، مسایل اقتصادی و مالی

است که هاخ و همکاران و لادر^۳ و همکاران نیز در بررسی‌های خود از آن به عنوان دلایلی با شیوع کمتر یاد کرده‌اند [۱۶ و ۱۸].

اهرنفلد^۴ و همکاران به نقل از آلن^۵ می‌نویسند: در بررسی دلایل ترک رشته در بین دانشجویان پرستاری آمریکایی آفریقایی تبار، مشخص شد که مسایل «روانی» از اهمیت ویژه‌ای برخوردار هستند که از اهم آنها می‌توان به احساس انزوا، عدم دریافت اطلاعات کافی از رشته قبل از ورود، نداشتن الگوی نقش مناسب، دورنمای شغلی مبهم و نداشتن ارتباط با افراد حرفه‌ای موفق در رشته، اشاره کرد [۱۹]. صابریان نگرش افراد جامعه نسبت به رشته پرستاری و تصویر غلط و نامطلوب این حرفه در اذهان عمومی را از دلایل دلسردی دانشجویان نسبت به آن دانسته که خود می‌تواند بر کیفیت درسی و کاری دانشجویان تأثیر نامطلوبی بگذارد [۲۰].

در بسیاری از بررسی‌ها نگرش منفی پرستاران شاغل و سایر پرسنل تیم بهداشتی و روتین‌های سخت بخش‌های بیمارستانی از دیگر عوامل گزارش شده برای ترک تحصیل در رشته پرستاری به شمار می‌رود [۹]. که در این پژوهش نیز یافته‌ها به وجود چنین عواملی دلالت می‌کنند.

همان گونه که یافته‌های این بررسی نشان داد، دانشجویان پسر بیشتر از دختران نظر منفی نسبت به رشته پرستاری دارند، هم چنان که تحقیقات پارکر^۶ و لینداپ تأثیر عواملی مثل نگرش منفی اجتماع، پرستاران و دیگر پرسنل تیم بهداشتی را، به خصوص بر روی مردان، مهم نشان می‌دهد [۵، ۲۱].

برخی از اولویت‌های اصلی دلایل ترک رشته در این بررسی مثل نداشتن پایگاه اجتماعی مناسب، عدم هماهنگی واقعیت با تصورات اولیه، عدم شناخت افراد و جامعه نسبت به حرفه و نامناسب بودن محیط کاری و محدوده حرفه‌ای در بررسی‌های آلن و همکارانش و هوگز^۷ هم به عنوان دلایل با اهمیت مطرح شده‌اند [۲۲ و ۲۳].

3 - Lavder
4 - Ehrenfeld
5 - Allen
6 - parker
7 - Hughes

1 - Birch
2 - Huch

نتیجه گیری

در مجموع به نظر می‌رسد که دلایل عمده و اساسی ترک رشته پرستاری که بار سنگینی را به سیستم اقتصادی و بهداشتی - درمانی جوامع وارد می‌کند، در بسیاری از کشورها تقریباً مشابه است و لذا ارایه فراخوانی برای ارایه راه کارهای مناسب جهت تعیین نارسایی‌هایی که منجر به این معضل می‌گردد ضرورت دارد. چرا که اگر سیستم آموزشی و بهداشتی نتواند دلایل دقیق و منطقی این واپس زدگی را به درستی شناسایی کرده و تدابیری جهت حفظ و ابقاء پرستاران و دانشجویان، اتخاذ کنند، جامعه با بحران

جدی کمبود پرستار روبرو خواهد شد و منابع مالی، وقت و انرژی زیادی که صرف پذیرش و تربیت این نیروی حرفه‌ای گردیده، به هرز خواهد رفت.

تشکر و قدردانی

پژوهشگران مراتب سپاس خود را از معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی تهران که با تصویب این طرح حمایت مالی از آن را به عهده داشته است و هم چنین مسؤولین دانشکده‌های پرستاری که همکاری صمیمانه ای را در مراحل اجرایی با پژوهشگران نشان داده اند اعلام می‌دارند.

منابع

- 1 - Coakly Al - Louis. The research for strategies to reduce nurse wastage. Professional Nurse, 1999; 14 (11): 27-33.
- 2 - Harvey V, McMurry N. Student's perceptions of nursing. Their relationship to Attrition Journal of Nursing Education. 1997; 30 (8):383-88.
- 3 - مرندی علیرضا و همکاران. سلامت در جمهوری اسلامی ایران، سازمان بهداشت جهانی و یونیسف. انتشارات وزارت بهداشت - درمان و آموزش پزشکی، ۱۳۷۷؛
- 4 - Leovy J. Attrition rates soar in nursing programs. Times. 2001.
- 5 - Lindop E. Individual stress among nurses intraining, why some leave while other stay. Nursing Education Today. 1991; 11:110-120
- 6 - Porter BM. The relationship of specific components of baccalaureate nursing curriculum. Eulrance Requirements, Attrition rates and passage. Rates of programs an state Bord Examination. EdD thesis. Lovisville, University of Rentucky; 1984.
- 7 - Kohler, PA, Edwards T. High School students perception of nursing as a career choice. Journal of Nursing Eeducation, 1990; 29(7): 26-30.
- 8 - Glossop, C. Student nurse attrition from pre-registration courses: investigating methodological issues. Nurse Education Today. 2001; 21:170-80.
- 9 - Royal College of Nursing Australia (RONA). Submission to the inquiry into long term strategies to address the aging of the Australian population over the next 40 years; 2002.
- 10 - گلچین، ماهرخ. بررسی رضایت شغلی پرستاران شاغل بیمارستانهای آموزشی استان زنجان دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، عنوان مجله ۱۳۷۲.
- 11 - میرصدرایی، مهین. بررسی و مقایسه میزان شیوع افسردگی واکنشی بین مربیان پرستاری و دبیران زن شهر مشهد، دانشگاه علوم پزشکی ایران، ۱۳۶.
- 12 - Jackson , Sandiford. Predictory factors for first semester attrition in nursing students. Conclil for the Study of Community Colleges, Dallas, Texas. 2003.
- 13 - Birch J. To be nurse or not to be nurse?. Royal College of Nursing, London; 1975.
- 14 - Lindop E. Giving up. Nursing Times. 1988; 84(5):54-56.
- 15 - Lindop E. Individual stress and relationship to termination of nurse training. Nursing Education Today. 1984; 21:172-174.
- 16 - Huch L, Gutsch K. Nursing education: developing spesification equations for selection and retention. Journal of Professional Nursing. 1992; 8: 170-175.

- ۱۷ - قدم گاهی سیدجواد. بررسی نظرات پزشکان متخصص و سرپرستاران در مورد وظایف پرستاران بالینی شاغل در بیمارستان‌های دانشگاه علوم پزشکی مشهد، بهمن ۱۳۷۰.
- 18 - Lauder W G. Curse-related family and financial problem of mature nursing students. *Nurse Education Today*. 1998; 18:419-423.
- 19 - Ehrenfeld M. Reasons for student attrition on nursing courses. *Nursing standard*. 1994, 11(23): 97.
- ۲۰ - صابریان، معصومه. بررسی مقایسه نگرش والدین و دانشجویان پرستاری ساکن شهرستان در مورد رشته پرستاری. فصلنامه پرستاری و مامایی ایران ۱۳۷۷؛ شماره ۱۸ و ۱۹، ۱۷.
- 21 - Parker TJ. Project 2000, student's perception of their training. *Journal of Advanced Nursing*. 1996; 24(4): 771-8.
- 22 - Allen M, Nureley J, Scoyy-warner M. Recruitment and retention of lolack student in baccalaureate nursing program. *Journal of Nursing Education*. 1988;. 3: 107-116
- 23 - Hughes P. Report on attrition from pre-registration nursing and midwifery courses at the University of Sheffield; 1998.